

realiteiten, maar twee bewustzijnsacten, die tot elkander in zekere verhouding staan. Het in principe aangenomen idealisme laat voor het realisme, ook voor het kritisch en transcendentiaal realisme geen plaats meer over; er is geen bewijs meer mogelijk, dat de kategorie der causaliteit transcendente geldigheid bezit, omdat ze wel kracht hebben kan in eene wereld, die bestaat, maar niet in eene wereld, wier realiteit eerst nog bewezen moet worden.

Met dit alles wordt niet ontkend, dat het zijn alleen door het denken, het object alleen door het subject wordt gekend. Niemand komt het in den zin te loochenen, dat een mensch zich zelf niet op straat kan zien voorbijgaan, en niet op zijn eigen schouders kan gaan staan. Wij kennen de buitenwereld alleen door onze gewaarwordingen en kunnen haar nooit buiten deze om benaderen. Wie geen kennis vertrouwt, voordat hij ze, buiten zichzelf om, heeft kunnen controleeren, stelt aan het weten een onmogelijken en ongerijmden eisch. Want weten is juist altijd en kan nooit anders zijn dan eene relatie tusschen subject en object. Zoodra een van beide wegvalt, is er geen weten meer.

Doch deze erkenenis, dat er alleen kennis is van het object door het subject, verschilt hemelsbreed van de idealistische bewering, dat het subject *onmiddellijk* slechts zijn eigen gewaarwordingen en voorstellingen kent. Object, onmiddellijk object van kennis worden onze gewaarwordingen en voorstellingen eerst dan, als wij aan psychologische studie ons wijden en over ons eigen zieleleven gaan nadenken. Maar psychologie is iets anders dan „Erkenntnisstheorie”. Als wij de wereld buiten ons waarnemen, dan zijn de gewaarwordingen en voorstellingen, die wij daardoor ontvangen, niet het *voorwerp* van onze kennis, maar zij zijn de kennis zelve,